

โรคพิษสุนัขบ้าเทียม

อย่าหลงลืม อย่าละเลย

น.สพ. ยุทธ เทียมสุวรรณ
ผู้จัดการฝ่ายวิชาการ บจก. เซ็นทรัลลิส

โรคพิษสุนัขบ้าเทียมในสุกร หรือที่เรียกกันในชื่ออื่นๆ ว่า Aujeszky 's disease, Pseudorabies, Mad itch, PRV หรือ AD นั้น ได้มีการรายงานเป็นครั้งแรกตั้งแต่ปี 1902 ที่ประเทศฮังการี ในโค สุนัข และแมว เป็นโรคติดต่อที่รุนแรงเฉียบพลันในสุกร โรคนี้เคยพบระบาดมานานแล้วเกือบทั่วโลก สำหรับในประเทศไทยพบการเกิดโรค และระบาดในฟาร์มสุกรเขตภาคกลางมาตั้งแต่ปี 2521 จากการนำสุกรพันธุ์เข้ามาจากต่างประเทศเพื่อปรับปรุงพันธุ์ แต่ด้วยการพัฒนาวัคซีนจนมีประสิทธิภาพ คุณภาพจนดีเยี่ยม อันนำไปสู่การคัดกรอง และกำจัดโรคออกจากฝูงได้ในที่สุด ทำให้ปัจจุบันแทบไม่พบการระบาด หรือไม่พบสุกรป่วยด้วยโรคนี้อีกเลย แต่โรคนี้ก็ยังคงมีอยู่ ไม่หมดไปจากโลกนี้เสียทีเดียว ซึ่งจะเห็นได้จากในบางฝูงที่หยุดทำ หรือถอดวัคซีนป้องกันโรคนี้ออกจากโปรแกรมประจำ ไม่นานก็จะพบสุกรป่วยด้วยอาการทางคลินิกที่ชัดเจน หรือกลับมาระบาดรุนแรงในฝูงได้เช่นกัน จึงจำเป็นต้องรู้จักโรคเก่าแก่นี้เอาไว้ ไม่ให้หลงลืมละเลยกันไป

สาเหตุเกิดจากเชื้อไวรัสกลุ่มเฮอร์ปีส์ (Herpesvirus) วงศ์ย่อย Porcine Alpha-herpesvirinae ซึ่งเป็นไวรัสชนิด DNA สายคู่ มีเปลือกหุ้ม ขนาดประมาณ 105-180 nm เชื้อมีความทนทานในสิ่งแวดล้อมได้พอประมาณ ยาฆ่าเชื้อที่ใช้กันทั่วไปสามารถทำลายเชื้อได้ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมหลายชนิดรวมถึง สุนัข แมว และสัตว์ปีก สามารถติดโรคนี้ ป่วย ตายได้

การติดต่อในสุกรมักเกิดโดยการหายใจ การกิน และเย็บูดตา ผ่านทางน้ำมูก น้ำลาย อูจจาระ ปัสสาวะ และสิ่งคัดหลั่งต่างๆ รวมถึงน้ำ อาหาร เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ปนเปื้อน ก็แพร่เชื้อได้เช่นกัน โรคมีระยะฟักตัวประมาณ 2-5 วันในลูกสุกร ในสุกรใหญ่จะใช้เวลายาวนานกว่า อาจถึง 10 วัน เชื้อจะแบ่งตัวที่ทอนซิล หรือเยื่อจมูกร่วมคอหอย สุกรสามารถแพร่เชื้อทางลมหายใจได้ตั้งแต่ 6-9 ชม. แรกหลังได้รับเชื้อ จากนั้นเชื้อจะเข้าสู่ต่อมน้ำเหลือง และแพร่เข้าสู่เส้นประสาท สมอง ไชสันหลัง หรือเข้าสู่กระแสเลือด กระจายไปทั่วร่างกาย แสดงอาการป่วย โดยพบเชื้อมากที่เส้นประสาท หลอดลม ปอด ตับ ม้าม ไต หัวใจ หลังสุกรหายป่วยแล้ว ยังคงพบว่าไวรัสจะแฝงตัวอยู่ในทอนซิล และที่ปมของเส้นประสาทสมองคู่ที่ 5 (Trigeminal nerve) ในขณะที่

ที่สุกรบางตัวอาจไม่แสดงอาการป่วยใดๆ ให้เห็น แต่ก็พบไวรัสแฝงตัวในระบบประสาทเช่นเดียวกัน โดยจะเพิ่มจำนวน และขับไวรัสออกมาอีกครั้ง (Reactivation) เมื่อเกิดความเครียด มีภาวะกดภูมิคุ้มกัน หรือฮอร์โมนเปลี่ยนแปลง

โรคนี้มีผลกระทบต่อสุกรป่วย หรือแสดงอาการทางคลินิกที่สำคัญ 3 ระบบคือ ระบบประสาท ระบบทางเดินหายใจ และระบบสืบพันธุ์ ขึ้นกับช่วงอายุของสุกร โดยในแม่พันธุ์มักแสดงอาการป่วยเพียงเล็กน้อย มีไข้ หายใจลำบาก แม่สุกรมักไม่ตาย แต่เนื่องจากไวรัสสามารถผ่านรกได้ ทำให้ตัวอ่อนในท้องตาย เกิดการดูดซึมกลับ เป็นมัมมี่ แท้ง ตายแรกคลอด หรืออ่อนแอตลอดจนเกิดภาวะความไม่สมบูรณ์พันธุ์ กลับสัด หรือภาวะ MMA ที่มากผิดปกติ ซึ่งสำคัญมากหากไม่มีภูมิคุ้มกันที่ได้รับจากแม่แล้ว ลูกสุกรตุนมที่อายุ <1 สัปดาห์ มักตายเฉียบพลันโดยไม่แสดงอาการใดๆ หรืออาจมีอาการซึม เบื่ออาหาร ตัวสั่น ไข้สูง นอนสุม หายใจลำบาก มีน้ำลายไหลมาก อาเจียน ท้องร่วง สมออักเสบ แสดงอาการทางประสาท เช่น เดินโซเซ ขาหลังไม่มีแรง ตากระตุกเบิกกว้าง ล้มตัวนอนตะแคง ชักตะกายเท่าทั้ง 4 อัมพาต โคม่า อัตราการตายสูง 80-100% ใน 24-48 ชม.

ในส่วนของสุกรอนุบาล เล็ก รุ่น นั้นจะแสดงอาการที่คล้ายคลึงกัน แต่จะมีอาการทางระบบประสาทที่เด่นชัด และรุนแรงมากกว่า โดยมีอาการกล้ามเนื้อเกร็ง และทำงานไม่สัมพันธ์กัน ล้มตัวนอนสลับลุก ร้องเมื่อจับตัว ชักตะกายเท่า หัวสั่น ตาเบิกกว้าง พยายามยกส่วนหัวขึ้น พยายามลุกโดยใช้ 2 ขาหลังยัน ขาหน้าไม่มีแรง หลังโก่งแอ่น ลักษณะคล้ายก้มกราบพระ แต่สุดท้ายจะเสียชีวิต ล้มหงายหลัง น้ำลายไหลย่อย ร้องไม่มีเสียง กลืนไม่ได้ หายใจลำบาก ตาบอด สุดท้ายมักตายในท่าหมอบหรือคอแหงนเกร็ง ตาจ้องค้าง ลักษณะคล้ายแหงนดูดาว อัตราการตายประมาณ 10% หากไม่ตายจะโตช้า แคระแกร็น มักติดเชื้อแทรกซ้อนทั้งจากไวรัส และแบคทีเรียอื่นๆ ในส่วนของสุกรขุน หรือสุกรใหญ่นั้น มักแสดงอาการเพียงมีไข้ ซึม เบื่ออาหาร จาม ไอเรื้อรัง มีน้ำมูกไหล หายใจลำบาก ปอดอักเสบ ในบางรายอาจพบการเคี้ยวปาก กัดฟัน น้ำลายไหลเป็นฟอง อาการทางประสาทอื่นๆ พบได้น้อยมาก มักหายได้ภายใน 4-7 วัน อัตราการตายต่ำมาก <2%

จำเป็นต้องแยกออกจากโรคอื่นๆ ที่อาจแสดงอาการเหมือน หรือมีอาการร่วมบางอย่างคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคติดเชื้อในระบบประสาท อันได้แก่ พิษสุนัขบ้า (Rabies) โรคติดเชื้อสเตรปโตคอคคัส ซูอิส ชนิดที่ 2 (Streptococcosis) โรคบวมน้ำจากเชื้อ อี โคไล (Edema disease) และอีกหลายโรคที่แสดงในตาราง การวินิจฉัยต้องประกอบไปด้วย ประวัติ โปรแกรมวัคซีน อาการทางคลินิก รอยโรคจากการผ่าชันสูตรซากนั้นไม่จำเพาะต่อการวินิจฉัย จำเป็นต้องดูรอยโรคทางจุลพยาธิวิทยาที่สำคัญคือ อินคลูชัน บอดี ชนิด Intranuclear ที่ติดสี Eosinophilic (Cowdry type A) ที่พบในอวัยวะภายในเช่น สมอ หลอดลม ปอด ตับ ไต ประกอบด้วย แต่ในปัจจุบันนี้นิยมตรวจด้วยวิธี ELISA พิเศษกันมากกว่า โดยเฉพาะชุดตรวจที่ Detect gI หรือ gE ที่สามารถแยกแยะภูมิคุ้มกันที่เกิดขึ้นได้ว่าเกิดจากวัคซีน หรือติดเชื้อตามธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับวัคซีนเกือบทุกยี่ห้อที่มีจำหน่ายในท้องตลาดปัจจุบันนี้ ที่แอนติเจนเป็นสายพันธุ์ที่ไม่มี (เช่น Bartha) หรือตัดต่อยีน gI หรือ gE ออกไปแล้ว ในขณะที่สายพันธุ์ก่อโรคตามธรรมชาตินั้น ล้วนยังคงมีเอ็นไออยู่ทั้งสิ้น ทำให้ผล ELISA ที่เป็นบวกนั้น สามารถแปลผลได้ว่า เกิดจากการติดเชื้อตามธรรมชาติ ในขณะที่ผลลบนั้นก็แปลผลได้ว่า สุกรมีภูมิคุ้มกันที่เกิดขึ้นจากการทำวัคซีน และคุ้มโรคจากเชื้อในธรรมชาติได้ (กรณีทำวัคซีน) หรือสุกรไม่มีภูมิคุ้มกัน และยังไม่เคยสัมผัสเชื้อตามธรรมชาติด้วย (กรณีไม่ได้ทำวัคซีน) ผลนี้เป็นเครื่องมือสำคัญมาก ในการกำจัดโรคให้หมดไปจากฝูงได้ภายในเวลา 2.5-3 ปี

ไม่มีวิธีการรักษาในกรณีที่เกิดโรครุนแรง รักษาตามอาการเท่านั้น แต่แนะนำให้ฉีดทิ้ง หรือทำลายตัวที่แสดงอาการแล้ว และทำวัคซีนปูปฐมทุกตัวที่ยังไม่แสดงอาการทั้งฝูง ควรทำวัคซีนเป็นโปรแกรมประจำสม่ำเสมอ ห้ามหยุด หรือถอดออกโดยเด็ดขาด เนื่องจากยังเป็นโรคประจำถิ่นของไทยอยู่ โดยเลือกวัคซีนที่เป็นชนิด DIVA หรือ Marker คือ ไม่มียีน หรือไกลโคโปรตีนในส่วน gI หรือ gE ตามที่ได้กล่าวไป ในแม่สุกรแนะนำอาจทำวัคซีนเป็นโปรแกรมก่อนคลอด หรือปูปฐมทุกๆ 4-6 เดือนก็ได้ ขึ้นกับสถานภาพของฝูง และความชุกของโรคในเขตนั้นๆ ภูมิคุ้มกันจากแม่ที่ส่งผ่านน้ำนมเหลืองนั้น สามารถให้ความคุ้มโรคได้ยาวนานประมาณ 5-8 สัปดาห์ ส่วนในลูกสุกรแนะนำต้องทำอย่างน้อย 1 ครั้ง ที่อายุ 5-8 สัปดาห์ แต่ถ้าจะให้ผลดียิ่งขึ้นควรกระตุ้นซ้ำอีกเข็มหนึ่งที่ 2-4 สัปดาห์ถัดมา และควรเลือกยี่ห้อที่ให้ภูมิคุ้มกันได้ยาวนานจนถึงระยะขาย

วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเทียม ปัจจุบันยังคงถือเป็นวัคซีนหลักที่สำคัญมากชนิดหนึ่ง ในโปรแกรมการเลี้ยงสุกรของประเทศไทย อุบัติการณ์ หรืออาการของโรคที่เห็นได้ น้อยลงเรื่อยๆ นั้น เกิดขึ้นจากวัคซีนที่มีประสิทธิภาพดีมาก จนใช้เป็นเครื่องมือในการกำจัดโรคออกจากฝูงได้ แต่เชื้อไวรัสก่อโรคนี้ก็ยังคงดำรงอยู่ ไม่หายหมดไปจากโลกนี้ รอวันที่ท่านหลงลืม ละเลย หรือมุ่งแต่จะลดต้นทุนโดยการถอดวัคซีนออกเพียงอย่างเดียว เมื่อนั้นท่านก็จะรู้เองว่า พิษสุนัขบ้าเทียมนี้ไม่ใช่โรคที่ใครจะลองเล่น หรือท้าทายได้โดยง่าย.....

เอกสารอ้างอิงและที่มารูปภาพ

Chu and Schlesinger, 1987.

Mengelling et al., 1992.

Diseases of Swine 9th edition. 2006. Blackwell Publishing.

กิจจา อูโรรงค์. 2530. แนวทางการวินิจฉัย รักษา และควบคุมโรคสุกร. โรงพิมพ์สารมวลชน. 348 หน้า.

สุพล เลื่องสลือชากุล. 2545. โรคติดเชื้อมือของสุกร. คณะสัตวแพทยศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 197 หน้า.

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ.

